

ข้อห้ามดังกล่าว แสดงให้คนทั้งโลกได้เห็นปัญหาของการบูรณาการประเทศฝรั่งเศส ... เสรีภาพ ความเสมอภาค ภราดรภาพ เป็นหลักพื้นฐานของสาธารณรัฐ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยในฝรั่งเศสยังไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใดนับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ผ่านมา คนนอกในประเทศฝรั่งเศสยังคงเป็นกลุ่มคนจน ชาวอาหรับ คนผิวดำ และแน่นอนที่สุดคือพวกฮิปปี้โรมา

ABSTRACT

Islamophobia and Islamization: From Hate Speech to Art Street in France

Krongthum Neelapaichit

This article is to study 'Islamophobia', the hatred towards Islam and Muslims, and its non-violent response experienced in the French society during 1997 - 2007. This research finds that Europe has been under the two major social trends; Islamophobia and Islamization, in which some cases can lead to communal conflict. In particular France, it is observed here that Islamophobia and other physical action against Muslim experienced in French society have been rooted in the structure conflict and the cultural belief, greater fuelled by the 9/11 attack. This hostility includes the action of hate speech, often delivered by the influential actors such as political leaders, media, and famous artists. This research also finds out that 'Islamization', constructing and imposing an intense identity over Muslim Europeans, usually makes Muslim women victims of violence fuelled by Islamophobia. Nevertheless, it has been shown in France that Muslim and non-Muslim women artists choose to react hostility against Islam through the non-violent expression. It is verified by the cases of 'Princess Hijab' or 'Niqabitch', the performative protests against the burqa ban. Through different ways, both present and interrogate the strands of debate on the issue of veiling in France.

กระแสเกลียดกลัวอิสลามกับการทำให้เป็นอิสลาม: จาก Hate Speech สู่ Street Art ในฝรั่งเศส

ครองธรรม นีละไพจิตร

I. บทนำ

เหตุวินาศกรรมเมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 ในสหรัฐอเมริกาถือเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพระหว่างชุมชนต่างศาสนาในโลกอย่างชัดเจน อย่างน้อยในสองลักษณะที่ตรงกันข้ามกัน กล่าวคือการเกิดขึ้นของกระแสความเกลียดกลัวอิสลามและชาวมุสลิม (Islamophobia) อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในสังคมตะวันตกจากการสร้างภาพว่ามุสลิมเป็นพวกป่าเถื่อน นิยมความรุนแรง และไร้อารยะ¹ ในแง่หนึ่งของเหตุการณ์ 11 กันยายน และกระแสความเกลียดกลัวอิสลามและชาวมุสลิมที่เกิดขึ้นทั่วโลกนั้น ดูเหมือนว่าได้กลายมาเป็นชนวนแห่งความขัดแย้งและความรุนแรงระหว่างชุมชนชาวมุสลิมกับชุมชนต่างศาสนาในโลกตะวันตกโดยตรง แต่ในท่ามกลางสายตาที่พุ่งเล็งไปยังชาวมุสลิมและศาสนาอิสลามอยู่นั้น ยิ่งทำให้ศาสนาอิสลามเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมตะวันตกและทั่วโลกด้วย

เมื่อพิจารณาข้อมูลจากการสำรวจทางสถิติขององค์กรวิจัยชื่อดังอย่าง Pew Research Center ในสหรัฐอเมริกา จะพบว่าปีพ.ศ. 2554 กลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลาม (มุสลิม) ถือเป็นกลุ่มที่มีจำนวนเพิ่มมากที่สุดในโลกเมื่อเปรียบเทียบกับผู้นับถือศาสนาอื่นๆ ทั้งนี้การเพิ่มจำนวนขึ้นดังกล่าวเกิดขึ้นกับทุกทวีปของโลก Pew Research Center ได้คาดคะเนว่าต่อจากนี้ (ปี 2554) จนถึงปี 2573 หรือ

¹ สุชาติ เศรษฐมาลินี, *ความรุนแรง สันติภาพ และความหลากหลายในโลกอิสลาม*, กรุงเทพฯ : ศยาม, 2550.

อีกประมาณ 20 ปีข้างหน้า จำนวนของมุสลิมทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 1.5 ซึ่งเป็นไปได้ว่า อีก 20 ปีข้างหน้า นั้น ประชากรโลกจำนวนถึง 8.3 พันล้านคนจะเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม² นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเฉพาะในภูมิภาคยุโรป ปรากฏว่าในปัจจุบัน ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่เติบโตเร็วที่สุดในภูมิภาคอันเนื่องมาจากจำนวนผู้นับถือศาสนาอิสลาม (มุสลิม) มีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะไม่สามารถระบุตัวเลขทางสถิติเกี่ยวกับจำนวนชาวมุสลิมในยุโรปได้อย่างชัดเจน แต่การสำรวจอย่างไม่เป็นทางการของเว็บไซต์แห่งหนึ่งที่รวบรวมข้อมูลโดยอ้างอิงข้อมูลการประเมินจำนวนประชากรของรัฐบาลประเทศต่างๆ ทั่วยุโรป เผยให้เห็นตัวเลขคร่าวๆ ว่าในปี 2556 สัดส่วนของประชากรมุสลิมในยุโรปน่าจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 7.63 (โดยประมาณ) ของประชากรทั้งหมดในภูมิภาคแล้ว³ เมื่อปี 2547 ประเทศฝรั่งเศสถือเป็นประเทศที่มีประชากรชาวมุสลิมมากที่สุดในภูมิภาคยุโรปตะวันตกด้วย⁴ ทั้งนี้ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรชาวมุสลิมในยุโรปมีที่มาจากปัจจัยอย่างน้อย 3 ประการคือ การอพยพย้ายถิ่นของชาวมุสลิมจากส่วนต่างๆ ของโลก การเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามของคนยุโรปดั้งเดิม และรวมทั้งการเพิ่มประชากรโดยการเกิด เป็นต้น

ข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นความท้าทายที่เกิดขึ้นภายในสังคมการเมืองภูมิภาคยุโรปภายหลังเหตุการณ์ 11 กันยายน กล่าวคือบรรยากาศของ *พลังของกระแสความเกลียดกลัวชาวมุสลิม (Islamophobia)* กับพลังของกระแสการทำให้

² Pew Research Center. *The future of the global Muslim population*. Retrieved March 3, 2013, from <http://www.pewforum.org/The-Future-of-the-Global-Muslim-Population.aspx>

³ ตัวเลขดังกล่าวถูกประกาศอย่างเป็นทางการโดยศูนย์ยุโรปเพื่อการเฝ้าระวังสถานการณ์ความเกลียดชังทางเชื้อชาติ (European Monitoring Center on Racism and Xenophobia - EUMC) เมื่อปีพ.ศ. 2550 ประเมินว่าประชากรชาวมุสลิมในยุโรปมีจำนวนประมาณ 13 ล้านคนซึ่งนับเป็นสัดส่วนร้อยละ 3.5 ต่อประชากรทั้งหมดในยุโรป โปรดดูเพิ่มเติมใน <http://www.muslimpopulation.com/Europe/>

⁴ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติและการศึกษาทางเศรษฐกิจของรัฐบาลฝรั่งเศสพบว่าประชากรมุสลิมในประเทศฝรั่งเศสมีจำนวน 5-6 ล้านคน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 62.3 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 8-9.6 ของประชากรทั้งหมดในฝรั่งเศส

เป็นอิสลาม (Islamization) ซึ่งดำเนินไปพร้อมกัน รวมทั้งปะทะกันอยู่บ่อยครั้ง และกระตุ้นไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในภูมิภาค⁵ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวบทความชิ้นนี้จึงเป็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจบรรยากาศการปะทะกันระหว่างพลังทั้งสองด้านดังกล่าวโดยศึกษาผ่านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศที่มีชุมชนชาวมุสลิมขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาคยุโรปทำให้มีการประกาศใช้มาตรการควบคุมการแต่งกายของสตรีชาวมุสลิม (กฎหมายห้ามสวมบูร์กา) ในที่สาธารณะ อันเป็นมาตรการที่สร้างกระแสการถกเถียงอย่างกว้างขวางในทวีปยุโรปและทั่วโลก นอกจากนี้มาตรการดังกล่าวยังมีส่วนกระตุ้นให้เกิดปฏิบัติการโต้ตอบในเชิงรูปธรรมด้วย ดังนั้นจึงนำมาสู่คำถามของการศึกษาหลัก 2 ประการว่า

- (1) กระแสความเกลียดกลัวอิสลามและมุสลิมและมีลักษณะอย่างไร มีตัวแสดงอะไรบ้าง รวมทั้งแต่ละตัวแสดงมีบทบาทอย่างไรในการสร้างกระแสเกลียดกลัวอิสลามและมุสลิม?
- (2) ปฏิบัติการโต้ตอบ ทำลายการสร้างภาพที่น่ากลัวให้แก่อิสลามและชุมชนมุสลิมมีลักษณะอย่างไร?

II. กรอบแนวคิดการอธิบายเรื่องกระแสความเกลียดกลัวชาวมุสลิมในประเทศฝรั่งเศส

ในส่วนนี้คือการตอบคำถามการศึกษาทั้ง 2 ประการข้างต้นได้แก่ การทำความเข้าใจกระแสความเกลียดกลัวชาว

มุสลิมรวมทั้งกระบวนการสร้างกระแสความรู้สึกดังกล่าวในสังคมฝรั่งเศส และปฏิบัติการตอบโต้การห้ามสวมบูร์กา (ผ้าคลุมหน้าของสตรีชาวมุสลิม) ในที่สาธารณะ ในการตอบคำถามแรกในงานชิ้นนี้จะประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่อง

⁵ ดูตัวอย่างเหตุการณ์ความรุนแรงทางกายภาพที่เกิดขึ้นกับชาวมุสลิมในยุโรปได้จาก Geaves, Ron. et al., *Islam & the West Post 9/11*. Hants : Ashgate Publishing Limited, 2004.

“ชั้นความรุนแรง” (Layers of violence) โดย โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) และแนวคิดเรื่อง “ถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง” (Hate speech)⁶ โดย ชาญชัย ชัยสุขโกศล และพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ ในการทำความเข้าใจกระแสความเกลียดกลัวอิสลามและปฏิบัติการตอบโต้ที่เกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส

แนวคิดเรื่อง “ชั้นความรุนแรง” (Layers of violence) โดยโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) นักคิดคนสำคัญของการศึกษาสันติภาพสมัย ได้อธิบายว่า ความรุนแรงมีความซับซ้อนมากกว่าสิ่งที่ปรากฏตรงหน้า ดังนั้นเพื่อจะทำความเข้าใจความซับซ้อนของความรุนแรงได้อย่างครอบคลุมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น กัลตุงจึงได้แบ่งความรุนแรงออกเป็น 3 ระดับได้แก่ ความรุนแรงทางตรง/ชั้นบุคคล (direct/personal violence) ความรุนแรงชั้นโครงสร้าง (structural violence) เพื่อชี้ให้เห็นว่ามีความรุนแรงอยู่อีกหลายชนิดที่ปราศจากผู้ก่อที่เป็นตัวบุคคล แต่แหล่งกำเนิดความรุนแรงกลับอยู่ที่ระบบ โครงสร้าง หรือสถาบันของสังคมนั่นเอง และความรุนแรงชั้นวัฒนธรรม (cultural violence) ซึ่งทำหน้าที่ให้ความชอบธรรมกับการกระทำต่างๆ ทำให้ผู้ใช้ความรุนแรงรู้สึกว่าการกระทำของตนเป็นที่ยอมรับได้เพราะถูกต้องชอบธรรม ซึ่งโดยมากแหล่งอ้างอิงของความชอบธรรมเช่นว่ามักมาจาก ศาสนา อุดมการณ์ ภาษา ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมจึงทำหน้าที่ให้การสนับสนุนรองรับความรุนแรงทั้งชนิดทางตรงและเชิงโครงสร้างนั่นเอง⁷

สำหรับแนวคิดเรื่อง “ถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง” (Hate speech) ได้รับการอธิบายจากนักวิชาการไทยอย่างกว้างขวาง ซึ่งชาญชัย ชัยสุขโกศล ได้อธิบายว่า Hate speech เป็นการแสดงออก ทั้งทางคำพูด ข้อเขียน และ

⁶ ใช้คำแปลภาษาไทยตามบทความของพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ เรื่องถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง (Hate Speech): มีหรือไม่มี? โปรดดูเพิ่มเติมใน http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1370952572&grpid=03&catid=03

⁷ Galtung, Johan. Conflict Transformation by Peaceful Means. The Transcend Method New York: United Nations Disaster Management Training Program, 2000, pp.130-131.

การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์อื่นๆ ที่มุ่งโจมตี ประจาน สบประมาท หรือข่มขู่ ผู้ถูกกล่าวถึงอย่างร้ายแรง (extreme) ถึงขั้นที่ประหนึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำร้ายหรือก่ออันตรายต่อผู้ที่ถูกกล่าวถึงได้ แม้ว่าการรุกรานจะหยุดยั้ง ณ จุดหนึ่งที่ใกล้เคียงมาก ก่อนที่จะถึงจุดที่เป็นการส่งเสริมให้ใช้ความรุนแรงทางกายภาพต่อมนุษย์หรือวัตถุสิ่งของ แม้โดยปกติแล้ว hate speech ใช้ประเด็นเรื่องสีผิว เชื้อชาติ ศาสนาและเพศ เป็นแกนเรื่องหลัก แต่ก็สามารถขยายครอบคลุมได้แทบประเด็นทั้งชั้นชั้น ฐานทางเศรษฐกิจ การศึกษา อุดมการณ์ และอื่นๆ⁸ อย่างไรก็ตาม พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ อธิบายกำกับเพิ่มเติมว่าแนวคิดเรื่องถ้อยคำแห่งความเกลียดชังนั้นมีความแตกต่างจากการหมิ่นประมาท อาฆาตมาดร้ายบุคคลที่มีอยู่ทั่วไปซึ่งในบรรทัดฐานของทุกสังคมล้วนแต่มีการกำหนดให้เป็นความผิดทางกฎหมายอยู่แล้ว แต่เมื่อพูดถึง Hate speech เรากำลังหมายถึงลักษณะของการหมิ่นประมาทและอาฆาตมาดร้ายที่มีฐานะ มาจากอคติ และการเลือกปฏิบัติที่วางอยู่บนความคิดความเชื่อบางประการที่มีต่อกลุ่มคนกลุ่มความคิด ดังนั้น การที่จะมองว่าอะไรคือ Hate speech (ถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง) จำจะต้องทำความเข้าใจก่อนว่าในสังคมช่วงนั้นมีอคติและการเลือกปฏิบัติอะไรอยู่บ้าง ทั้งนี้ โดยทั่วไปอคติและการเลือกปฏิบัติที่ปรากฏอยู่ในสังคมโลกนั้น มักจะเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่มอื่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องชนชั้น วรรณะ เพศสถานะ สีผิว ศาสนาความเชื่อ และชาติพันธุ์ต่างๆ พิชญ์สรุปว่า “การเข้าใจว่า Hate Speech นั้นมีในสังคมหรือไม่นั้น ก็ต้องระลึกอยู่เสมอก่อนว่ามันเกี่ยวพันกับถ้อยคำที่มันสะท้อนออกซึ่งความขัดแย้งในสังคมที่ดำรงอยู่ และเมื่อผ่านการกระทำที่เรียกว่า Hate Speech แล้ว มันมีแนวโน้มหรือเชื่อได้ว่าจะก่อให้เกิดความรุนแรงขึ้น (ไม่ว่าจะมองว่าความรุนแรงนั้นเป็นเรื่องทางกายภาพ หรือเป็นเรื่องที่บาดเจ็บทางจิตใจอารมณ์ความรู้สึกก็ตาม) ซึ่งในแง่นี้

⁸ ชาญชัย ชัยสุขโกศล, Hate Speech และข้อมูลที่อันตราย: ทางเลือกวิธีตอบโต้ทางการเมือง (Hate Speech & Harmful Information: Alternatives for Political Response), กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555.

ก็คือทำให้ความขัดแย้งนั้นกระจายตัวออกไป หรือยกระดับขึ้น”⁹

แนวคิดดังกล่าวหากนำไปใช้ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์จากความเกลียดกลัวอิสลามในฝรั่งเศสอาจมองได้ว่า กระแสเกลียดกลัวอิสลามในฝรั่งเศสซึ่งทวีความตึงเครียดและกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างคนขาวกับชุมชนชาวมุสลิมเกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 9/11 นั้นนำไปสู่การใช้ความรุนแรงทางกายภาพที่ชัดเจนอย่างน้อย 2 เหตุการณ์ที่สำคัญได้แก่ เมื่อปี 2550 (2007) ในการหาเสียงเลือกตั้งของนายนิโกลา ซาโกซี (Nicolas Sarkozy) ที่เสนอว่า หากได้รับเลือกตั้งเขาจะตั้งกระทรวงใหม่ชื่อว่า “กระทรวงการเข้าเมืองและอัตลักษณ์แห่งชาติ” (ministry of immigrant and national identity) พร้อมการรณรงค์เรื่องความเป็นฝรั่งเศสเพื่อตอบสนองต่อกระแสความเกลียดกลัวอิสลามของหมู่คนผิวขาวในประเทศ อีกเหตุการณ์หนึ่งคือ เหตุความรุนแรงที่เกิดขึ้นในร้านค้าแห่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยวชาวอาหรับเอมิเรตซึ่งถูกครุผู้หญิงคนหนึ่งสนับสนุนการสั่งห้ามแสดงสัญลักษณ์ทางศาสนา ฉีกผ้าปิดหน้าทิ้ง แล้วเข้าดบตีหญิงชาวเอมิเรตคนนั้น ส่งผลให้ครุสาวคนนั้นถูกจำคุก 1 เดือน¹⁰ ทั้งสองเหตุการณ์ข้างต้นเป็นความรุนแรงเชิงกายภาพซึ่งอาจมองได้ว่า ในชั้นความรุนแรงขั้นบุคคลจากกรณีนี้ นักการเมืองอย่างนายซาโกซี และหญิงผู้ใช้ความรุนแรงต่อนักท่องเที่ยวหญิงชาวอาหรับเอมิเรต ถือว่าเป็นผู้กระทำความรุนแรง โดยมีชาวมุสลิม (และชนชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในฝรั่งเศส) และนักท่องเที่ยวหญิงชาวมุสลิมเชื้อสายอาหรับ เป็นเหยื่อของความรุนแรง

เมื่อมองลึกลงไปในชั้นโครงสร้างอาจมองได้ว่า กระแสความเกลียดชังอิสลามและมุสลิมในฝรั่งเศส (และในยุโรปโดยรวม) มิได้เป็นผลมาจาก

⁹ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. ถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง (Hate Speech): มีหรือไม่มี? ใน กระแสทรรศน์ หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 11 มิถุนายน 2556 (ออนไลน์) http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1370952572&grp_id=03&catid=03

¹⁰ ชาญชัย ชัยสุขโกศล. Hate Speech และข้อมูลที่อันตราย: ทางเลือกวิธีตอบโต้ทางการเมือง (Hate Speech & Harmful Information: Alternatives for Political Response). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555.

เหตุการณ์ 9/11 เท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นในบริบทซึ่งฝรั่งเศสต้องเผชิญกับการอพยพย้ายถิ่น (Immigration) ของแรงงานข้ามชาติจำนวนมากมาตั้งแต่ในช่วงทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา ทั้งนี้ มีข้อมูลปรากฏว่าประชากรมุสลิมที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในฝรั่งเศสนั้นไม่ใช่ชาวมุสลิมท้องถิ่นที่มักจะอาศัยในแถบบอลข่านและบอลติก แต่ชาวมุสลิมเหล่านั้นเป็นแรงงานอพยพที่มาจากทวีปแอฟริกาเหนือ ตุรกีและจากฝั่งยุโรปตะวันออกเป็นหลัก¹¹ ในแง่นี้ เหตุการณ์ 9/11 จึงถือว่าเป็นเพียงเหตุการณ์ซึ่งกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกต่อต้าน “ผู้อพยพต่างชาติที่นับถือศาสนาอิสลาม” มากขึ้นเท่านั้น ในปี 2547 (2004) การกีดกันทางด้านการศึกษาและด้านการประกอบอาชีพต่อผู้อพยพชาวมุสลิมจึงปรากฏเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ตามมาด้วยการที่รัฐบาลฝรั่งเศสออกกฎหมายห้ามสวมฮิญาบหรือสัญลักษณ์ทางศาสนาอื่นๆในโรงเรียนของรัฐ และล่าสุดในปี 2553 (2010) กฎหมายห้ามบอร์ก้า (burqa ban) ผ่านรัฐสภาฝรั่งเศส มีผลบังคับใช้ในปีถัดมา (2011) ส่งผลให้หญิงมุสลิมที่คลุมผ้าปิดหน้าทั้งหมดในที่สาธารณะ นับตั้งแต่สำนักงานภาครัฐในระบบขนส่งสาธารณะ ไปจนถึงตามท้องถนน ในซูเปอร์มาร์เก็ต และในสำนักงานบริษัทเอกชน จะถูกถือว่าผิดกฎหมาย ส่งผลให้คนมุสลิมที่อยู่ในฝรั่งเศส โดยเฉพาะรุ่นที่สามและสี่ที่เกิดในฝรั่งเศสรู้สึกเป็นคนชายขอบและเป็นพลเมืองชั้นสองมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังสามารถมองได้ว่าการประกาศนโยบายในระหว่างการหาเสียงของนายซาโกซีในขณะที่เขาเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งถือว่าเป็นการใช้ “ถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง” เนื่องจากการประกาศนโยบายของเขายู่ในบริบทที่ฝรั่งเศสเผชิญกับสถานการณ์แรงงานต่างชาติอพยพเข้ามาจำนวนมาก ยิ่งไปกว่านั้น การประกาศนโยบายของเขายังเป็นการยั่วยุให้เกิดการกีดกันเชิงชาติพันธุ์ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่มีอยู่แล้วในสังคมนั่นเอง

และเมื่อพิจารณาความรุนแรงในระดับวัฒนธรรมอาจมองได้ว่า กระแสความเกลียดกลัวอิสลามและมุสลิมในฝรั่งเศสและยุโรปโดยรวมเกิดขึ้นจาก

¹¹ Geaves, Ron et al. *Islam & the West Post 9/11*. Hants : Ashgate Publishing Limited, 2004, p.135

อคติความเชื่อดั้งเดิมหลายประการของคนผิวขาวในยุโรปที่มีต่อผู้นับถือศาสนาอิสลามซึ่งอคติความเชื่อดังกล่าวถูกใช้เป็นข้ออ้างรองรับในการใช้ความรุนแรงต่อชาวมุสลิมในฝรั่งเศสและยุโรปโดยรวม ดังที่ปรากฏข้อเท็จจริงอาทิเช่นตัวอย่างที่น่าสนใจ 2 ตัวอย่างได้แก่ ตัวอย่างแรกคือ การที่มีความเชื่อเหมารวมว่ามุสลิมมีอัตลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น เช่น มุสลิมแต่งกายเหมือนกันหมด ความเชื่อดังกล่าวทำให้ในฝรั่งเศสและเยอรมันจะแยกแยะชาวมุสลิมชายจากการที่คนๆ นั้นไว้เครา (ตามธรรมเนียมชาวแอฟริกาเหนือ) ในขณะที่ชาวอังกฤษมีความเชื่อว่าชาวมุสลิมคือผู้ที่มีผ้าโพกบนศีรษะ (ตามธรรมเนียมชาวอินเดีย) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมุสลิมในประเทศต่างๆ ในยุโรปนั้นแต่งกายตามประเพณีของเชื้อชาติของตน ในแง่นี้จึงสะท้อนว่าชาวยุโรปไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงความหลากหลายของมุสลิมแต่อย่างใดซึ่งการตัดสินผู้คนจากการสังเกตการณ์แต่งกายบางลักษณะทำให้ผู้หญิงชาวมุสลิมมักจะถูกเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง¹² นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงการที่รัฐบาลฝรั่งเศสให้เหตุผลรองรับการประกาศกฎหมายห้ามบอร์ก้า (burqa ban) ว่าเพื่อปกป้องสิทธิสตรี และหยุดยั้งการถูกผู้ชายบังคับให้ต้องคลุมหน้าซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวยุโรปมีความเชื่อว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาซึ่งมีการกดขี่สตรีนั่นเอง

ตัวอย่างประการต่อมาคือ ข้อมูลจากศูนย์ยุโรปเพื่อการเฝ้าระวังสถานการณ์ความเกลียดชังทางเชื้อชาติ (European Monitoring Center on Racism and Xenophobia - EUMC) เมื่อปีพ.ศ. 2550 ระบุว่าปัจจัยที่ปลุกกระแสความเกลียดกลัวอิสลามนอกจากเหตุการณ์ 9/11 แล้วอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กันก็คือ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ยุโรปเองซึ่งถ่ายทอดต่อกันมาว่าชนชาติมุสลิมอาหรับเป็นศัตรูที่เข้ายึดครองและทำลายอารยธรรมชาวยุโรปดั้งเดิมในช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ยุโรป ทำให้มีผู้วิเคราะห์ว่ากระแสความเกลียดกลัวอิสลามไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ 9/11 แต่เป็นกระแสที่มีอยู่ก่อนแล้วซึ่งนักวิเคราะห์เหล่านั้นจึงเรียกมันว่าเป็น “คลื่นแห่งความเกลียดกลัว

¹² Ibid., pp.134-135

อิสลามระลอกใหม่” เท่านั้น¹³ โดยสรุปแล้ว กระแสความเกลียดกลัวอิสลามและมุสลิมในฝรั่งเศสจึงมีความสลับซับซ้อน กล่าวคือมีสาเหตุที่มาจากบริบททางสังคมการเมืองของฝรั่งเศสเอง รวมทั้งมีที่มาจากความเชื่อถือทางประวัติศาสตร์และอคติที่มีต่อแนวความคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลามและชาวมุสลิมเป็นข้ออ้างรองรับให้แก่การสร้างมาตรการต่างๆ เพื่อกีดกันชาวมุสลิมในฝรั่งเศส ซึ่งในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่ากระแสความเกลียดกลัวอิสลามและชาวมุสลิมเป็นพลังที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของฝรั่งเศสอยู่แล้ว

หลังจากที่ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมทางสังคมการเมืองของฝรั่งเศสซึ่งสนับสนุน หล่อเลี้ยงกระแสความเกลียดกลัวอิสลามให้ดำรงอยู่ได้ในสังคมฝรั่งเศสแล้ว ในส่วนถัดไปจะเป็นการลงรายละเอียดเกี่ยวกับปฏิบัติการของกระแสความเกลียดกลัวอิสลามในฝรั่งเศสผ่านการใช้อ้อยคำแห่งความเกลียดชัง (Hate speech) ของตัวแสดงต่างๆ ในฝรั่งเศสในช่วงทศวรรษที่ 2540 -2550

III. ถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง (Hate speech): ภาพสะท้อนความเกลียดกลัวอิสลามในฝรั่งเศส

“ดูเหมือนประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์อื่นที่นอกเหนือไปจากการขาดดุลงบประมาณ นั่นคือ การไม่บูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ อาการหนึ่งที่เราเห็นได้คือการแสดงออกถึงการไม่ยอมรับความคิดที่แตกต่างไปต่อชาวมุสลิมที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก ผลสำรวจความคิดเห็นหลายประเทศในยุโรปสะท้อนให้เห็นความกลัว ความหวาดระแวง และความเห็นด้านลบที่มีต่อชาวมุสลิมและวัฒนธรรมอิสลาม อคติที่เกี่ยวข้องกับความกลัวในศาสนาอิสลามถูกนำมารวมเข้ากับทัศนคติการเหยียดเชื้อชาติ ซึ่งไม่ได้มุ่งต่อต้านประชาชนที่มาจากตุรกีประเทศแถบอาหรับ และเอเชียตอนใต้ ชาวมุสลิมที่มีภูมิหลังเหล่านี้ถูก

¹³ Ibid., p. 140

เลือกปฏิบัติต่อต้านในตลาดแรงงานและระบบการศึกษาในหลาย
ประเทศในทวีปยุโรป”¹⁴

ดังที่กล่าวแล้วในส่วนที่สองว่า การใช้ถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง (Hate speech) เป็นการใช้ความรุนแรงทางกายภาพอันเป็นผลสะท้อนปัญหาความขัดแย้งที่มีการกีดกันทางเชื้อชาติและศาสนา (เฉพาะศาสนาอิสลาม) ในสังคมฝรั่งเศส แต่ในบางกรณีการใช้ถ้อยคำแห่งความเกลียดชังก่อให้เกิดผลสะท้อนที่รุนแรงขึ้นได้ด้วยการลดทอนคุณค่าของชาวมุสลิมอีกทั้งยังอาจกระตุ้นให้เกิดการใช้ความรุนแรงต่อชาวมุสลิมในฝรั่งเศสมากยิ่งขึ้น ซึ่งในกรณีของฝรั่งเศสมีความน่าสนใจในแง่ที่ว่า กระแสความเกลียดกลัวอิสลามกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายประชานิยม ดังนั้น ในบางกรณีถ้อยคำแห่งความเกลียดชังจึงถูกสอดแทรกตามสื่อต่างๆ โดยตัวแสดงที่มีอิทธิพลต่อสังคม ดังที่ มาโคร เปโรลินี (Marco Perolini) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรแอมเนสตี้สากล (Amnesty International) ด้านการกีดกัน/การเลือกปฏิบัติในยุโรป ได้กล่าวถึงการเพิ่มขึ้นของอคติเหมารวม (Stereotypes) และความลำเอียง (Prejudices) ต่อศาสนาอิสลามและชาวมุสลิมที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ มาโครเน้นย้ำว่าอคติดังกล่าวมิได้เกิดจากปฏิกิริยาต่อต้านของภาคประชาสังคมเพียงอย่างเดียว หากแต่มีแรงผลักดันมาจากภาครัฐและนักการเมืองด้วย¹⁵

วิวาทะเรื่องศาสนาโดยเฉพาะศาสนาอิสลาม เป็นที่ถกเถียงมากขึ้นในสังคมฝรั่งเศสนับตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา และมักจะมุ่งเน้นไปที่ชาวฝรั่งเศสที่มีต้นกำเนิดจากอดีตประเทศอาณานิคมเป็นหลัก¹⁶ เห็นได้ชัดเจน

¹⁴ Hammarberg, Thomas. *Human rights' comment "European Muslims are stigmatized by populist rhetoric"*. 2010. Retrieved February 8, 2013, from http://commissioner.cws.coe.int/tiki-view_blog_post.php?postId=99

¹⁵ Amnesty International Report 2012. *Choice and Prejudice : Discrimination Against Muslim in Europe*. London: Amnesty International Ltd., 2012.

¹⁶ Deltombe, Thomas. *L'islam imaginaire. La construction médiatique de L'islamophobie en France 1975-2005*. Paris: La Découverte, 2005.

กระแสเกลียดกลัวอิสลามกับการทำให้เป็นอิสลาม: จาก Hate Speech สู่ Street Art ในฝรั่งเศส

จากกรณีของนายฌอง มาคีร์ เลอ แปง (Jean-Marie Le Pen) อดีตทหารในสงครามแอลจีเรีย¹⁷ รวมทั้งเป็นอดีตผู้สมัครชิงตำแหน่งประธานาธิบดี และอดีตหัวหน้าพรรคฟรอนท์ นาชันนาล (Front National) ผู้มีอุดมการณ์ชาตินิยมและนโยบายต่อต้านชาวต่างชาติ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการอพยพของชาวมุสลิมในฝรั่งเศสในเลอ มง (Le Monde) เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2003 ว่า “วันหนึ่ง ชาวมุสลิมในฝรั่งเศสคงไม่ได้มีแค่ 5 ล้านคน แต่คงเพิ่มขึ้นเป็น 25 ล้านคน แล้วพวกเขาก็คงจะกลายมาบริหารประเทศ... และชาวฝรั่งเศสก็จะหายไปกับกำแพง ถูกกดลงบนพืดยาในขณะที่ยังปิดอยู่ เมื่อพวกเขาไม่ทำในสิ่งที่ต้องการ คงพูดกับเขาว่า มองหน้าอย่างนั้นทำไม หรืออยากจะมีเรื่อง?”¹⁸ จากคำพูดดังกล่าวทำให้เขาถูกพิพากษาว่าความผิด เนื่องจากคำพูดดังกล่าวก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นปรีกษณ์และการไม่ยอมรับผู้นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งถูกมองว่าเป็นพวกชอบใช้อำนาจและก้าวร้าว จนก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ความเกลียดชัง และความรุนแรงต่อสังคม ในคดีดังกล่าวเขาถูกปรับเป็นเงินจำนวน 10,000 ยูโร

เช่นเดียวกับทายาทของเขาซีอานงมาร์ตี เลอ แปง (Marine Le Pen) ผู้สมัครประธานาธิบดีจากพรรคชาตินิยมเช่นเดียวกับบิดา ซึ่งถูกมองว่าเป็นพวกหัว

¹⁷ ปี พ.ศ. 2373 ฝรั่งเศสได้รุกรานแอลจีเรียและถือเอาแอลจีเรียเป็นส่วนหนึ่งของฝรั่งเศส ซึ่งในระหว่างปีพ.ศ. 2497 - 2498 ได้มีการลุกขึ้นต่อต้านการยึดครองของฝรั่งเศสกับชาวอาหรับในแอลจีเรีย จนกลายเป็นสงครามใหญ่ และมีผู้เสียชีวิตกว่า 1 ล้านคน ในปีพ.ศ. 2505 ประธานาธิบดีชาลส์ เดอ โกลล์ (Charles de Gaulle) ของฝรั่งเศส ได้เจรจาสันติภาพกับแอลจีเรีย เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 แอลจีเรียจึงไปรับเอกราชปกครองตนเอง จากสงครามแอลจีเรียนี้เองที่ทำให้นายฌอง เลอ แปงมีอคติแง่ลบกับผู้อพยพชาวมุสลิม นอกจากนี้เขายังถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ข่มขู่ชาวมุสลิมจำนวนมาก ซึ่งนายเลอ แปง กล่าวยอมรับว่าเป็นผู้ข่มขู่จริง อีกทั้งยังกล่าวว่า ‘ผมไม่เคยหลบซ่อน เราเคยข่มขู่มาจริง เพราะเป็นสิ่งที่เราต้องทำในตอนนั้น’

¹⁸ Le Monde, Jean-Marie Le Pen condamné pour incitation à la haine raciale. Retrieved March 23, 2013, from http://www.lemonde.fr/societe/article/2005/02/24/jean-marie-le-pen-condamne-pour-incitation-a-la-haine-raciale_399429_3224.html

รุนแรงขว้างจัด เหยียดผิว และมีพฤติกรรมต่อต้านยิวและอิสลาม ได้ชูนโยบาย การต่อต้านการหลบหนีเข้าเมืองของชาวมุสลิม และเคยการประกาศกร้าวว่า “จะกำจัดวัฒนธรรมอิสลามฝรั่งเศส”¹⁹ อีกทั้งยังกล่าวโจมตีนิโกลา ซาโกซี (Nicolas Sarkozy) ที่ได้ตั้งสภาวัฒนธรรมอิสลามแห่งฝรั่งเศส (Conseil Français Du Culte Musulman : CFCM)²⁰ อย่างไรก็ตาม การที่พรรคการเมืองฝ่ายขวาจัด ของนางมาร์คี เลอ แปงได้คะแนนเป็นอันดับสามด้วยคะแนนเสียงสูงเป็น ประวัติการณ์ถึง 18.48% ซึ่งเป็นคะแนนที่สูงกว่าของ มาคิ เลอ แปง ผู้พ้อเมื่อ ปีค.ศ. 2002 เสียอีก ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สร้างความประหลาดใจแก่วงการ ชาวฝรั่งเศสตลอดจนต่างประเทศเป็นอย่างมาก เพราะแม้มาร์คี เลอ แปงจะมี ท่าทีไม่สุดโต่งเท่าบิดา แต่เธอและพรรคก็ถูกกล่าวหาว่าเหยียดเชื้อชาติเช่น เดียวกัน ส่งผลให้เกิดคำถามว่าแนวความคิดชาตินิยมขวาจัดจะกลับมาอีกครั้ง หรือไม่ หรือแท้ที่จริงแล้วความคิดการเหยียดเชื้อชาติ (racism) ในฝรั่งเศสไม่ได้ สูญหายไปไหน หากแต่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในใจชาวฝรั่งเศสจำนวนมาก

อย่างไรก็ดี แม้นายนิโกลา ซาโกซี (Nicolas Sarkozy) ซึ่งครั้งหนึ่งจะ เคยผลักดันให้เกิดสภาวัฒนธรรมอิสลามสมัยดำรงรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย แต่เมื่อได้รับตำแหน่งประธานาธิบดี เขากลับสานต่อกฎหมายห้ามสวมสัญลักษณ์ ทางศาสนาในโรงเรียนต่อจากอดีตประธานาธิบดีซัค ซีรัก ด้วยการสนับสนุน กฎหมายห้ามสวมบูร์กา (Burqa) และผ้าคลุมศีรษะ (headscarf) ในที่สาธารณะ โดยกล่าวว่า ‘บูร์กาไม่ใช่สัญลักษณ์ทางศาสนา หากแต่เป็นสัญลักษณ์ของการถูกกดขี่ ของสตรี ผมอยากพูดอย่างจริงจังว่า การกระทำเช่นนั้นจะไม่ได้รับการต้อนรับใน

¹⁹ Le monde. Marine Le Pen : L'Islam de France n'existe pas. Retrieved March, 23, 2013, from http://www.lemonde.fr/politique/article/2012/10/07/marine-le-pen-l-islam-de-france-n-existe-pas_1771473_823448.html

²⁰ ในสมัยที่เขาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยสมัยแรก ซาร์โกซี สนับสนุนการก่อตั้งสภาวัฒนธรรมอิสลามแห่งฝรั่งเศส (Conseil Français du Culte Musulman : CFCM) เพื่อช่วยบรรเทาความขัดแย้งระหว่างชาวฝรั่งเศสทั่วไปกับชุมชนมุสลิม ซึ่งใน ประเทศฝรั่งเศสนั้น คริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ต่างมีโครงสร้างทางการ ปกครอง แต่ชุมชนมุสลิมไม่มีโครงสร้างดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหากับรัฐบาลอยู่บ่อยครั้ง

สาธารณรัฐฝรั่งเศส เราไม่อาจยอมรับการกดขี่ผู้หญิงในแผ่นดินฝรั่งเศส²¹ นอกจากนี้ ยังเคยให้สัมภาษณ์ต่อต้านผู้อพยพชาวมุสลิมกับ ฟร็องซ์ เดอ (France 2) ว่า “ระบบบูรณาการของเราดำเนินไปอย่างแย่งๆ อันเนื่องมาจากมีคนต่างชาติในประเทศเรามากเกินไป และเราจะไม่สนับสนุนพวกเขาอีกต่อไปในการหาที่อยู่ งาน โรงเรียน”²² ในขณะที่ผู้นำคนสำคัญของฝรั่งเศสอย่าง

นอกจากวาทกรรมการเมือง (Political Discourse) แล้ว ปฏิเสธไม่ได้ว่าการนำเสนอของ สื่อกระแสหลัก เอง ก็มีบทบาทให้การยั่วยุให้เกิดความเกลียดชังเช่นกัน อิสซาเบล คีร์โกนี (Issabelle Rigoni) อ้างอิงผลสำรวจความคิดเห็นที่ว่า ‘สื่อในฝรั่งเศสวาดภาพอิสลามในฐานะของการคุกคามกฎหมายแห่งสาธารณรัฐ ระบบฆราวาสนิยม (secularism) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธิสตรี และเนื่องจากขบวนการก่อการร้ายที่มักจะถูกหมายรวมด้วยนั้น อิสลามได้คุกคามความปลอดภัยของประเทศและซีกโลกตะวันตกทั้งหมด’²³ ภาพสะท้อนที่ชัดเจนจากผลสำรวจดังกล่าว ปรากฏในปีค.ศ. 2002 นักเขียนชื่อดังชาวฝรั่งเศสไมเคิล โอแอลเบค (Michel Houellebecq) ถูกฟ้องร้องจากองค์กรมุสลิม ภายหลังจากบทสัมภาษณ์ในเล็กแพรส (L’Express) เกี่ยวกับหนังสือของเขาที่ชื่อ ‘Plateforme’ ซึ่งกล่าวถึงศาสนาอิสลามโดยใช้คำว่า ‘โง่เง่า’ และ ‘อันตราย’²⁴ ซึ่งเขาปฏิเสธว่าทัศนคติแง่ลบที่มีต่ออิสลามไม่ได้เกี่ยวพันกับการแม่ของเขาเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามแต่อย่างใด

²¹ Aburawa, Arwa. *Veiled Threat: Bitch Magazine*. Retrieved from <http://bitchmagazine.org/article/veiled-threat>.

²² L’Express. *Emploi, Sécurité sociale, Santé: Le vrai coût de l’immigration*. N°semaine du 14 au 20 novembre, 2012, p. 50.

²³ Rigoni, Isabelle. *Access to Media for European Muslims, in European Islam: Challenges for Society and Public Policy*. The Centre for European Policy Studies: Brussels, p.109.

²⁴ L’Express. *Entretien : Michel Houellebecq*. Retrieved March 30, 2013, from http://www.lexpress.fr/culture/livre/michel-houellebecq_804761.html

นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่เกี่ยวข้องกับทศวรรษของอดีตนางแบบและนักแสดงชื่อดังชาวฝรั่งเศส บริจิต บาร์โด (Brigitte Bardot) ซึ่งได้แสดงความเห็นทางการเมืองในด้านการอพยพชาวมุสลิมในประเทศฝรั่งเศส และแสดงท่าทีต่อต้านมุสลิมในฝรั่งเศสอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวประณามการเชือดแกะเพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวันตรุษของชาวมุสลิม²⁵ ในหนังสือชื่อ ‘Le Carré de Pluton’ ว่าเป็นการกระทำที่ป่าเถื่อน อีกทั้งยังส่งจดหมายเปิดผนึกถึงนายซาโกชี สมัยที่เขาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเพื่อร้องเรียนกรณีดังกล่าว นอกจากนี้ เธอยังแสดงความคิดเห็นใน ‘Open Letter to My Lost France’ ว่า ‘ประเทศฝรั่งเศสของข้าพเจ้า บ้านเกิด และแผ่นดินกำลังถูกรุกรานอีกครั้งอันเนื่องมาจากจำนวนประชากรที่มากเกินไปของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมุสลิม’ หรือแม้แต่ในหนังสือของเธอซึ่งตีพิมพ์ในปี 2003 ‘Un cri dans le silence (“A Scream in the Silence”)’ Brigitte กล่าวถึง กระแสอิสลามานุวัตรในฝรั่งเศส (Islamicization of France) ว่า “นานกว่า 20 ปีแล้วที่เราถูกหยาบคายกับการแทรกแซงที่มีดดำ (subterranean) อันตราย และไม่อาจควบคุมได้ ซึ่งไม่เพียงแต่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับกฎหมายของเรา ยังจะพยายามกำหนดกฎหมายของตัวเองในตลอดหลายปีที่ผ่านมา”

ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2556 สถาบันสำรวจความคิดเห็นแห่งฝรั่งเศส (L’Institut Français d’Opinion Publique: IFOP) เปิดเผยแพร่ผลสำรวจความคิดเห็นของชาวฝรั่งเศสในเรื่องกฎหมายห้ามสวมบูร์กา มีจำนวนมากถึง

²⁵ การเชือดสัตว์ในศาสนาอิสลาม เรียกว่าการทำกุรบาน อันหมายถึง การนำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อเป็นสื่อในความใกล้ชิดต่อพระผู้เป็นเจ้า (พระองค์อัลลอฮ์(ช.บ)) ซึ่งสิ่งนั้นอาจจะเป็นการเชือดสัตว์หรือสิ่งอื่นๆ ก็ได้ สัตว์ที่นำมาใช้ทำกุรบานได้คือ สัตว์จำพวกแพะ แกะ อูฐ และวัว เนื้อที่ได้จากการทำกุรบานนั้น มีข้อปฏิบัติให้เจ้าของกุรบานรับประทานเนื้อส่วนหนึ่ง และอนุญาตให้บริจาคแก่ชาวมุสลิมทั่วไปและผู้ยากไร้ โดยจะบริจาคบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้ ชาวมุสลิมจะทำกุรบานในวันตรุษอีดิลอัฎฮา กล่าวคือ วันที่ 10 ของเดือนซุลหิจญะฮ์ (เดือนในศาสนาอิสลาม) ทั้งนี้ สาเหตุที่บริจิต บาร์โดต่อต้านนั้น ก็เนื่องมาจากวิธีการเชือดของชาวมุสลิม ที่จะเชือดคอสัตว์ในขณะที่มันมีชีวิตอยู่ โดยที่ไม่ได้ฉีดยาชาหรือทำให้มันหมดความรู้สึกก่อน

กระแสเกลียดกลัวอิสลามกับการทำให้เป็นอิสลาม: จาก Hate Speech สู่ Street Art ในฝรั่งเศส

84% ที่เห็นด้วยกับกฎหมายดังกล่าว 12% รู้สึกเฉยๆ มีเพียง 4% เท่านั้นที่ต่อต้าน จากที่กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางกระแสความคิดเห็น ความรู้สึก ข้อมูลรวมทั้งข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมุสลิมที่กล่าวมานั้น ยังไม่มีส่วนใดที่สะท้อนชัดเจนถึงความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามหรือความเข้าใจภาพรวมของชุมชนมุสลิมอย่างชัดเจนมากไปกว่าการระบุลักษณะที่แตกต่างออกไปของชาวมุสลิมในสังคมการเมืองฝรั่งเศส ในสถานการณ์เช่นนี้ทำให้เป้าหมายของการโจมตีและการตกเป็นเหยื่อของกระแสความเกลียดกลัวมุสลิมจึงเป็น “สตรีชาวมุสลิม” อยู่แน่นอน เนื้อหาในส่วนต่อไปจะเป็นการยกตัวอย่างกิจกรรมการตอบโต้เชิงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายในสังคมฝรั่งเศสเองผ่านกรณี *เจ้าหญิงฮิญาบ* (Princess Hijab) และ *ผู้หญิงใส่เสื้อที่สวมชุดนิกอบ* (Nigabitch) ที่เกิดขึ้นโดยศิลปินสตรีชาวฝรั่งเศสทั้งที่เป็นชาวมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม

IV. ปฏิบัติการต่อต้านแบบไร้ความรุนแรงด้วยการปั่นป่วนทางวัฒนธรรมในฝรั่งเศส: จาก “เจ้าหญิงฮิญาบ” สู่ “ผู้หญิงใส่เสื้อที่สวมชุดนิกอบ”

หากกล่าวถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of Expression) ไม่ใช่เพียงแต่การแสดงออกทางวาจาเพียงอย่างเดียว หากแต่หมายรวมถึงศิลปะเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือ ‘ศิลปะประท้วง’ (Protest Art) นั้น²⁶ มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยการทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับคนในสังคม นำมาสะท้อนผ่านผลงานศิลปะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดผลกระทบทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งยังมีรูปแบบการเคลื่อนไหวในที่สาธารณะต่างๆ ด้วยวิธีทางศิลปะที่แตกต่างกันไป เช่น การประท้วง การเดินขบวน การใช้สื่อเพื่อสร้างสรรค์เหตุการณ์ (Media event creative) หรือเหตุการณ์ที่เป็นการแสดง

²⁶ ลลิตธร เพ็ญเจริญ, วสันต์ สิทธิเขตต์ : ศิลปะเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554, หน้า 16.

(Performative events)²⁷ ศิลปะประเภทนี้ได้รับความสนใจมากขึ้นหลังลัทธิหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) และถูกมองว่าเป็นสื่อที่มีพลังและขาดไม่ได้ในการแสดงออกทางการเมืองนับแต่นั้นมา

ประกอบกับการสร้างสรรค์ทางเทคโนโลยี ที่ทำให้การสื่อสารในปัจจุบันมีรูปแบบที่หลากหลายและเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการไหลเวียนของความรู้และข่าวสารต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่มาจากสื่อออนไลน์ สื่อใหม่ (New media) ซึ่งกำลังทำหน้าที่คู่ขนานไปกับสื่อกระแสหลัก เอื้อให้ผู้บริโภคข้อมูลข่าวสารกลายเป็นผู้สร้างเนื้อหาการสื่อสารด้วยตนเอง อีกทั้งยังเป็นช่องทางหนึ่งในการแสดงความคิดเห็นที่เข้าถึงได้ง่ายและสามารถกระทำได้ตลอดเวลา นับเป็นการคืนอำนาจการสื่อสาร (Communication power) ให้กับประชาชนทั่วไปและโดยเฉพาะผู้ที่อ่อนแอกว่า²⁸ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในสังคมประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้คิดวิเคราะห์และนำเสนอความคิดเห็นของตน จนเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม เป็นช่องทางที่คนชั้นกลางจะร่วมเคลื่อนไหวทางสังคมด้วย²⁹ ด้วยเหตุนี้เอง สื่อออนไลน์จึงเป็นช่องทางหนึ่งที่ประชาชนเลือกใช้ในการรณรงค์ทางสังคม หรือการแสดงความคิดเห็นกับประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้น อาจไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน แต่อย่างน้อยก็เพื่อแบ่งปันข้อมูลและเปิดประเด็นให้คนในสังคมร่วมขบคิดถึงสิ่งที่เกิดขึ้น ในการนี้ จึงขอยกตัวอย่าง 2 กรณีในประเทศฝรั่งเศส ที่สร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อต่อต้านการประกาศใช้กฎหมายห้ามสวมนิกอบและบูรกา

²⁷ Ibid., หน้า 37.

²⁸ ชาญชัย ชัยสุขโกศล. *Hate Speech และข้อมูลอันตราย: ทางเลือกวิธีตอบโต้ทางการเมือง* (Hate Speech & Harmful Information : Alternatives for Political Response). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555.

²⁹ ชาธิป สุวรรณทอง. *ศิลปะในการเมือง*. Retrieved May 9, 2013, from <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/life-style/lifestyle/20130524/507942/ศิลปะในการเมือง.html>.

กระแสเกลียดกลัวอิสลามกับการทำให้เป็นอิสลาม: จาก Hate Speech สู่ Street Art ในฝรั่งเศส

ปรากฏการณ์ศิลปะจรรยา (guerilla art)³⁰ อย่าง ‘เจ้าหญิงฮิญาบ’ (Princess Hijab) เกิดขึ้นครั้งแรกในปีค.ศ. 2006 ณ สถานีรถไฟอาฟร์-โคมาร์แต็งใจกลางกรุงปารีส สถานที่ที่ปกคลุมไปด้วยโฆษณาแทบทุกตารางนิ้ว เจกเช่นเมืองใหญ่ทั่วโลกที่ถูกกีดกันจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ศิลปินบรรจงแต่งแต้มแผ่นป้ายโฆษณาบางชิ้นด้วยปากกาหมึกสีดำ จนกลายเป็นเครื่องแต่งกายแบบสตรีมุสลิม กล่าวคือ นิกอบ (Niqab) และบูร์กา (Burqa) ปรากฏขึ้นบนใบหน้าของนายแบบและนางแบบชื่อดังบนโฆษณาเหล่านั้น

แม้ผลงาน ‘เจ้าหญิงฮิญาบ’ จะปรากฏขึ้นเพียงไม่ถึง 1 ชั่วโมงก่อนที่จะถูกผู้มีอำนาจสั่งลบทิ้งไป อีกทั้งเธอจะลงมือสร้างสรรค์ผลงานเพียง 4-5 ชิ้นต่อปี แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าปฏิบัติการทำให้เป็นฮิญาบ (Hijablisation) ของเธอจะไม่เป็นที่รับรู้ของคนทั่วโลก เนื่องจากเธอเลือกที่จะใช้สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่ผลงานดังกล่าวสู่สาธารณะชน ด้วยการอัปโหลดภาพเหล่านั้นบนเว็บไซต์ princesshijab.org และเว็บไซต์รับฝากภาพสาธารณะอย่าง flickr.com นอกจากนี้เจ้าหญิงฮิญาบยังไปปรากฏตามบล็อกต่างๆ รวมทั้งในสื่อกระแสหลักอย่าง The Guardian Aljazeera หรือ Press Europe รวมทั้งเว็บไซต์นิตยสารที่มีบทสัมภาษณ์เจ้าหญิงฮิญาบประกอบด้วย อีกทั้งยังมีผู้นำภาพเหล่านี้ไปจัดนิทรรศการแสดงภาพตามเมืองใหญ่ทั่วโลก แสดงให้เห็นว่า ด้วยคุณสมบัติและพลังของสื่อออนไลน์นั้น ทำให้ปฏิบัติการทางการเมืองวัฒนธรรมเพื่อสื่อสารกับสังคมในระดับข้ามประเทศนั้น สามารถเกิดขึ้นได้แม้โดยบุคคลธรรมดาเพียงคนเดียว³¹

³⁰ คำว่า Guerrilla เป็นคำที่มาจากภาษาสเปน แปลว่า ‘Little war’ หรือ สงครามเล็กๆ คำนี้มีใช้กันมากในช่วงศตวรรษที่ 18 โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำว่า ‘Guerrilla warfare’ อันหมายถึง สงครามกองโจร ซึ่งเป็นรูปแบบการสู้รบที่ไม่ปกติ ด้วยการมีกำลังรบที่แบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ใช้กลยุทธ์การรบ เช่น การดักโจมตี (ambushes), การก่อวินาศกรรม (sabotage), การตรวจค้นหรือเข้าปล้น (raids) ปัจจุบันถูกนำมาใช้ในหลายบริบทไม่ว่าจะเป็นด้านตลาดการค้า กลยุทธ์สงครามการตลาดแบบกองโจร (Guerrilla marketing warfare strategies) รวมทั้งงานศิลปะ

³¹ ขาญชัย ชัยสุขโกศล. “Hate Speech และข้อมูลที่อันตราย : ทางเลือกวิธีตอบโต้ทางการเมือง” (Hate Speech & Harmful Information : Alternatives for Political Response). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555 หน้า 47

ภาพที่ 1 ตัวอย่างศิลปะแบบ street art ของเจ้าหญิงอิญาบ³²

การวาดนิกอบและบูรก้าบนแผ่นป้ายโฆษณา นั้น ถูกมองเป็นสัญญาณของการต่อต้านสิ่งที่เจ้าหญิงอิญาบเรียกว่า ลัทธิการก่อการร้ายทางสายตา (visual terrorism) ของตลาดการค้าแบบเสรีนิยม (market liberalism)³³ ไม่น่าแปลกใจถึงสาเหตุที่ศิลปินเลือกที่จะใช้พื้นที่บริเวณสถานีรถไฟเพื่อปฏิบัติการทำให้เป็นอิญาบ (Hijabization) สถานที่ที่สิทธิในการแสดงความคิดเห็นถูกแทนที่ด้วยสิ่งประชานิยม โฆษณา และเครื่องมือของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม³⁴ ศิลปินยอมรับว่าได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือเรื่อง “No Logo” ของ Naomi Klein³⁵

³² ที่มาภาพจาก <http://theviralmedialab.org/876/2011/10/princess-hijab/>

³³ Moors, Annelies. NiqaBitch and PrincessHijab: Niqab activism, satire and street art, in Feminist review retrieved April 10, 2013 from http://www.academia.edu/810633/_2011_NiqaBitch_and_Princess_Hijab_Niqab_activism_satire_and_street_art.

³⁴ Aburawa, Arwa. Veiled Threat: Bitch Magazine retrieved May 20, 2013, from <http://bitchmagazine.org/article/veiled-threat>.

³⁵ หนังสือ No Logo : Talking Aim at the Brand Bullies เป็นผลงานของ Naomi Klein นักหนังสือพิมพ์ชาวแคนาดา ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสาร Knopf Canada ช่วงเดือนมกราคม ค.ศ. 2000 ภายหลังจากเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงการประทุมนานาชาติ

ซึ่งมีแนวคิดในการต่อต้านโฆษณาสินค้าและลัทธิบริโภคนิยม เจ้าหญิงฮิญาบจึงถูกมองว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการทำลายภาพลักษณ์ (a form of iconoclasm) อีกทั้งบริเวณนี้ยังเป็นสถานที่ที่ผู้คนเดินทางผ่านไปมามากที่สุดในแต่ละวัน หลังจากสร้างสรรค์ผลงานเสร็จ ศิลปินจะยืนอยู่บริเวณนั้นเพื่อสังเกตปฏิกิริยาของคนที่ผ่านมา ด้วยเชื่อว่า เมื่อทุกคนกลับบ้านไป สิ่งที่ได้พบเห็นในวันนี้จะยังคงติดตาพวกเขาอยู่³⁶

อย่างไรก็ดี เพื่อเป็นการป้องกันตัวเองจากการกระทำของเธอที่รัฐมองว่า ผิดกฎหมาย ‘เจ้าหญิงฮิญาบ’ เลือกที่จะไม่เปิดเผยตัวตนและปล่อยให้คนจินตนาการเอาเอง แต่ได้บอกเหตุผลของปฏิบัติการนี้ดังกล่าว่า “ข้อห้ามดังกล่าว แสดงให้คนทั้งโลกได้เห็นปัญหาของการบูรณาการประเทศฝรั่งเศส ... เสรีภาพ ความเสมอภาค ภราดรภาพ เป็นหลักพื้นฐานของสาธารณรัฐ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ปัญหาเรื่องชนกลุ่มน้อยในฝรั่งเศสยังไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด นับตั้งแต่ครั้งศตวรรษที่ผ่านมา คนนอกในประเทศฝรั่งเศสยังคงเป็นกลุ่มคนจน ขาวอาหรับ คนผิวดำ และแน่นอนที่สุดคือพวกยิปซีโรมา”³⁷

ของ WTO ที่เมืองซีแอตเติล ประเทศสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1999) ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่มีอิทธิพลของการเคลื่อนไหวต่อต้านโลกาภิวัตน์ (Anti-globalization Movement) เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ผูกเรื่องของการสร้างตราผลิตภัณฑ์ (Branding) เข้ากับการเคลื่อนไหวต่อต้านโลกาภิวัตน์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน คือ No space / No Choice / No Jobs และ No Logo โดย 3 เรื่องแรกเป็นผลของการสร้างตราผลิตภัณฑ์และกิจกรรมทางการตลาดของกิจการบริษัท (brand - oriented corporate activity) และเรื่องสุดท้าย No Logo เป็นภาคปฏิบัติการตอบโต้จากประชาชน/ผู้บริโภคที่ลุกขึ้นมาจัดระเบียบตนเองต่อสู้กับโลกาภิวัตน์

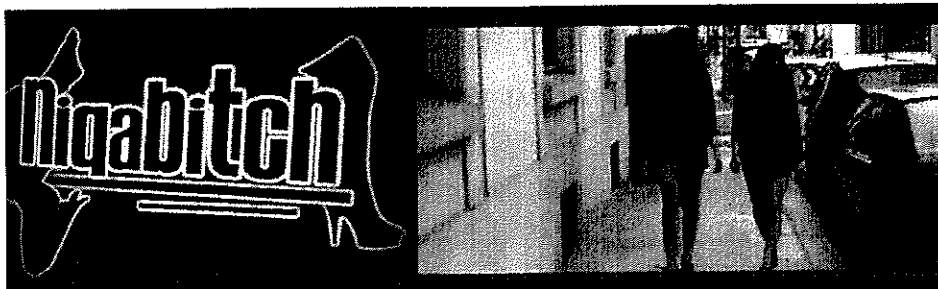
³⁶ Press Europe. *L'Européen De La Semaine: L'énigme Princess Hijab*. Retrieved March 7, 2013, from www.presseurop.eu/fr/content/article/387301-l-enigme-princess-hijab.

³⁷ Kane, Erin Elizabeth. *Eroticism and Vandalism: NiqaBitch and Princess Hijab on the Burqa Ban in France*. Retrieved March 5, 2013, from http://digitool.library.colostate.edu//exlibris/dt/d3_1/apache_media/

การปั่นป่วนทางวัฒนธรรมสร้างความสั่นสะเทือนแก่ประเทศฝรั่งเศสอีกครั้งในวันที่ 30 กันยายน 2553 (2010) ในรูปแบบของการต่อต้านแบบการแสดง (Preformative protest) ผ่านภาพยนตร์สั้นซึ่งนำแสดงโดยนักศึกษาสาวสองคน เดินไปตามท้องถนนในกรุงปารีส สิ่งที่สะดุดตาผู้ชมมากที่สุดเห็นจะเป็นการแต่งตัวของหญิงสาวทั้งสองคน เนื่องจากพวกเธอสวมผ้าคลุมศีรษะแบบปิดหน้าเหลือเพียงดวงตา (Niqab) ในท่อนบน แต่กลับสวมกางเกงขาสั้นรัดรูป (Hot Pants) พร้อมทั้งสวมรองเท้าส้นสูงในท่อนล่าง สอดคล้องกับชื่อที่บุคคลทั้งสองเรียกตัวเองว่า ‘NiqaBitch’ หรือ ผู้หญิงใส่สวมนิกอบ³⁸ อีกทั้งเพลงที่ใช้ประกอบภาพยนตร์นี้คือ Hey Fuck You ของ Beastie Boys แสดงความรู้สึกที่ปลุกเร้าอารมณ์อย่างชัดเจน และสื่อถึงการต่อต้านสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะประโยค “หากคุณไม่ชอบมัน ก็อย่าไปสนใจ” (‘If you don’t like it, then hey fuck you’) ราวกับจะสื่อไปยังรัฐบาลและบุคคลทั่วไปที่ไม่เห็นด้วยกับการสวมนิกอบว่าถ้าพวกเขาไม่ชอบ ก็ไม่ควรจะใส่ใจ³⁹ ภาพยนตร์ดังกล่าวใช้สื่อออนไลน์อย่างบนเว็บไซต์ ‘Rue 89’ ในการเผยแพร่ ประกอบกับการนำเสนอของสื่อกระแสหลักในแง่มุมต่างๆ ทำให้จำนวนผู้คลิกเข้าชมคลิปหนังสั้นของทั้งสองสาวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในเวลาเพียงไม่กี่สัปดาห์

³⁸ คำประสมระหว่างคำว่า ‘Niqab’ หมายถึงชุดนิกอบ เครื่องแต่งกายของสตรีชาวมุสลิมที่จะปกปิดอวัยวะทุกส่วนของร่างกาย ยกเว้นดวงตา และคำว่า ‘Bitch’ หมายถึงผู้หญิงใส่สวมนิกอบ

³⁹ Moors, Annelies. *NiqaBitch and PrincessHijab: Niqab activism, satire and street art*, in *Feminist Review*. Retrieved April 10, 2013 from http://www.academia.edu/810633/_2011_NiqaBitch_and_Princess_Hijab_Niqab_activism_satire_and_street_art.

ภาพที่ 2 การแสดงในที่สาธารณะของ 'หญิงล้าสมัยในชุดนิคอบ'⁴⁰

นอกจากเครื่องแต่งกายที่พวกเธอสวมใส่แล้ว สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งของภาพยนตร์นี้คือ การที่หญิงสาวทั้งสองเดินไปปรากฏกายหน้าสถานที่ราชการต่างๆ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของระบอบสาธารณรัฐฝรั่งเศส (The French republic) ไม่ว่าจะเป็นที่ทำการพรรคสังคมนิยม ('Le siege du parti socialiste') กระทรวงกลาโหม ('Ministère de la Défense') และสถาบันวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ของฝรั่งเศส ('Centre d'analyse stratégique du Premier Ministre') อีกทั้งยังยืนโพสท่าหน้าสถานที่เหล่านั้นและโบกมือทักทายอย่างเป็นมิตร แสดงนัยยะของการสวมนิคอบที่มีได้ทำอันตรายใดๆ กับสาธารณรัฐฝรั่งเศส สร้างความสนใจให้แก่ผู้คนตามท้องถนนที่เดินผ่านไปมาเป็นจำนวนมาก จนถึงกับขอถ่ายรูปและทักทายกับเธอทั้งสองอย่างเป็นมิตร

ถัดจากนั้น ทั้งคู่พยายามจะเดินเข้าไปในที่ทำการของกระทรวงผู้อพยพเข้าเมืองและอัตลักษณ์แห่งชาติ ('Ministère de L'immigration et de L'identité nationale') แต่ได้รับการปฏิเสธจากเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ชายที่รักษาความปลอดภัยอยู่ว่า "ให้พวกเธอเดินไปที่อื่น" อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้หญิงอีกคนที่ยืนอยู่ด้วยกับนั้น กลับแสดงท่าที่ประทับใจในการแต่งกายของทั้งสอง โดยกล่าวว่า "ฉันชอบการแต่งกายของพวกคุณมาก คุณแต่งตัวแบบนี้เพื่อแสดงปฏิกิริยาบางอย่างต่อกฎหมายใหม่ใช่ไหม?" นักศึกษาหนึ่งในสองคนตอบว่า "ใช่ เราต้องการที่จะปฏิเสธลักษณะเกินจริงที่กำลังเกิดขึ้นในสถานการณ์ตอนนี้"

⁴⁰ ที่มาของภาพจาก www.altmuslimah.com

ตำรวจหญิงรายนั้นได้ตอบกลับว่า “มันเยิ้มมากเกินไป ฉันฉันทนถ่ายรูปรูปพวกเธอได้ไหม?” บทสนทนาดังกล่าวสะท้อนปฏิกิริยาที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งของเจ้าหน้าที่ตำรวจรายนี้ ซึ่งในอนาคตหากกฎหมายฉบับใหม่นี้มีผลบังคับใช้⁴¹ เธอจำเป็นจะต้องลงโทษปรับเงินสตรีที่แต่งกายด้วยชุดนิกอบในสถานที่สาธารณะ ยิ่งไปกว่านั้น ยังตอกย้ำให้เห็นถึงสาระของข้อห้ามดังกล่าวที่อาจขัดกับความรู้สึกของผู้คนในสังคม หรือแม้แต่ตัวของผู้ที่จะต้องบังคับใช้กฎหมายเองอย่างตำรวจ อาจกล่าวได้ว่า ‘Niqabitch’ กำลังใช้การแสดงละคร (a dramatic performance) เพื่อต่อต้านลักษณะเกินจริง (de-dramatize) ของวิวาทะเรื่องการสวมนิกอบ⁴²

ข้ออ้างหนึ่งที่รัฐบาลฝรั่งเศสใช้ในการออกกฎหมายห้ามสตรีแต่งกายด้วยชุดนิกอบหรือบุรกา นั้น คือต้องการป้องกันผู้หญิงจากการถูกบีบบังคับให้ต้องสวมใส่เสื้อผ้าที่ปกปิดอวัยวะทุกส่วนของร่างกายอย่างมิดชิด ซึ่งขัดกับวิถีนิยมในสังคมตะวันตก แสดงให้เห็นว่าการที่สตรีมุสลิมจะคลุมศีรษะเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของศาสนาและชาติพันธุ์ (Religious and Ethnic Identity) อาจไม่ใช่เรื่องสำคัญ หากแต่ประเด็นที่ถูกนำมาใช้เป็นข้อถกเถียงคือ ค่านิยมและสัญญาณของการแต่งกายในสังคมตะวันตก กล่าวคือ ‘Hot pants’ หรือกางเกงขาสั้นรัดรูป เป็นคำแสลงที่มีความหมายถึง อารมณ์ในด้านเพศ ความหมายของคำว่า ‘hot’ ในที่นี้หมายถึง ‘sexy’ หรือสิ่งกระตุ้นความสนใจและดึงดูดทางเพศ อีกทั้ง ‘Hot pants’ ยังแสดงสัญญาณของ ‘การเปิด (open)’⁴³ อันสื่อให้เห็นถึงเสรีภาพ

⁴¹ หลังจากกฎหมายฉบับใหม่นี้ถูกบังคับใช้ สตรีที่ฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าวจะถูกปรับเป็นเงิน 150 ยูโร (ประมาณ 6,300 บาท) หรือถูกส่งตัวเข้าไปอบรมหลักสูตรการเป็นพลเมือง ส่วนผู้ชายที่บังคับให้ผู้หญิงสวมใส่ชุดนิกอบหรือบุรกาจะถูกปรับเป็นเงิน 30,000 ยูโร (ประมาณ 1.2 ล้านบาท) รวมทั้งถูกลงโทษจำคุกด้วย

⁴² Kane, Erin Elizabeth. *Eroticism and Vandalism: NiqaBitch and Princess Hijab on the Burqa Ban in France*, p.20. Retrieved March 5, 2013, from http://digitool.library.colostate.edu//exlibris/dt/d3_1/apache_media/L2V4bGlicml-zL2R0bC9kM18xL2FwYWNoZV9tZWRpYS8xMTkzODI=.pdf

⁴³ Ibid.

และความเท่าเทียมทางเพศระหว่างเพศชายและเพศหญิง เนื่องจากกางเกงขาสั้นเป็นเครื่องแต่งกายที่สวมใส่ได้ทั้งชายและหญิง แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับชุดนิกอบอันแสดงสัญลักษณ์ของ ‘การปกปิด (covered)’⁴⁴ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคหรือความไม่เท่าเทียมทางเพศในสายตาของชาวตะวันตก เนื่องจากการที่ผู้ชายอิสลามแสดงนัยยะทางศาสนาเพียงการไว้เครา ในขณะที่ผู้หญิงจำเป็นต้องใช้ผ้าในการปกปิดร่างกายบางส่วนหรือทั้งหมด

ไม่นานหลังจากวิดีโอคลิปดังกล่าวถูกเผยแพร่ นักศึกษาทั้งสองเลือกใช้สื่อออนไลน์อย่างเว็บไซต์ ‘Rue 89’ อีกครั้งเพื่ออธิบายสาเหตุของการแสดงดังกล่าวผ่านบทความชื่อ ‘Minishort et niqab: balade de Niqabitch dans Paris’ นำสังเกตว่าเธอทั้งสองเลือกที่จะเปิดเผยตัวตนมากกว่า ‘เจ้าหญิงนิญาบ’ และยอมรับว่าหนึ่งในนักศึกษาทั้งสองนับถือศาสนาอิสลาม พวกเขาบอกว่า “เราไม่ได้ต้องการที่จะโจมตีหรือลดทอนคุณค่าแห่งภาพลักษณ์ของกลุ่มชาวมุสลิม ผู้ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด (Muslim fundamentalists) แต่เราต้องการตั้งคำถามไปยังบรรดานักการเมืองที่ให้ความเห็นชอบกับกฎหมายฉบับใหม่ ซึ่งขัดกับรัฐธรรมนูญตามความเห็นของพวกเรา” ข้อคิดเห็นของพวกเขาสะท้อนให้เห็นถึงอิสรภาพในการแสดงความคิดเห็นตามคุณค่าแห่งการปกครองระบอบสาธารณรัฐ ที่ซึ่งประชาชนมีสิทธิในการแสดงซึ่งสิทธิของตนผ่านการแต่งกายและสิทธิในการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนาที่เห็นตามสมควร トラバใดที่ผู้อื่นไม่ได้บังคับให้ทำเช่นนั้น⁴⁵ อีกทั้งพวกเขายังตั้งคำถามต่อว่า “การบงการว่าเราต้องแต่งกายเช่นไร ได้กลายเป็นหน้าที่ของรัฐไปเสียแล้วหรือ?”⁴⁶

โดยสรุปแล้ว กล่าวได้ว่าทั้ง “เจ้าหญิงนิญาบ” และ “หญิงสาวสอนที่สวมชุดนิกอบ” ต่างมีแนวทางที่คล้ายคลึงกันประการหนึ่งคือ “การเล่นกับการ

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Rue 89. *Minishort et niqab: balade de « niqabitch » dans Paris*. Retrieved April 9, 2013, from <http://www.rue89.com/2010/09/30/minishort-et-niqab-balade-provoc-dans-paris-avant-la-loi-168779>

⁴⁶ Ibid.

มองเห็น/ มุมมอง” ของคนฝรั่งเศสที่ตกอยู่ในวังวนของมุมมองผ้าคลุมศีรษะในแบบที่ตนเคยเห็น ถือว่าทั้ง “เจ้าหญิงฮิญาบ” และ “หญิงสาวล่อนที่สวมชุดนิกอบ” ต่างประสบความสำเร็จอย่างมากในการทำหายความรับรู้เดิมๆ ของผู้คนทั่วไป นอกจากนี้ ทั้งสองแนวทางยังตีโจทย์ทางสังคมแตกในแง่ที่ว่า “ภาพพจน์” ยังคงเป็นสัญญาณที่ดีความได้ง่ายและดึงดูดความสนใจด้วยการดึงเอาการปกปิดใบหน้าในแบบดั้งเดิมมาใช้ร่วมกับการเปิดเผยส่วนอื่นของร่างกาย ด้วยการลงทุนเพียงไม่มากแต่ทั้งสองแนวทางสามารถดึงดูดความสนใจของคนทั่วโลกได้อย่างดี⁴⁷ แม้เพียงมองปราดเดียวผู้ชมก็สามารถเข้าใจได้ทันทีว่ามันคือการแสดงออกถึงการต่อต้านการสั่งห้ามผ้าคลุมหน้า แต่ที่น่าสนใจก็คือ ทั้งสองแนวทางต่างเลือกใช้ “พื้นที่” ซึ่งแตกต่างกันออกไป ดังในกรณีของเจ้าหญิงฮิญาบเลือกที่จะใช้พื้นที่ในสถานีรถไฟใต้ดินเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น แต่สำหรับหญิงสาวล่อนในชุดนิกอบกลับเลือกวิธีการเดินไปตามถนนซึ่งดูเหมือนว่าแนวทางของหญิงสาวล่อนในชุดนิกอบจะได้รับการยอมรับมากกว่าด้วยการสื่อสารที่เข้าใจง่ายกว่า⁴⁸ นอกจากนี้ แม้ว่าโดยทั่วไปการตอบโต้โดยเทคนิควิธีตัวป่วนทางวัฒนธรรมเช่นนี้จะยังถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามันยังไม่ได้สะท้อนเนื้อหาที่จริงจังอะไรออกมา อย่างไรก็ตาม ในกรณีของหญิงสาวล่อนในชุดนิกอบที่วิดีโอของพวกเธอได้รับความสนใจอย่างมาก ทำให้เสียงของพวกเธอในฐานะคนรุ่นใหม่ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้รับการรับฟังจากสาธารณะมากขึ้น โดยเฉพาะสารที่พวกเธอเปล่งออกมาว่า พวกเธอไม่เพียงต้องการตั้งคำถามกับอคติทางสายตาเท่านั้น หากแต่ในกรณีของฝรั่งเศสแล้วพวกเธอยังต้องการตั้งคำถามกับแนวคิดล้าหลังของการจัดการสังคมในฝรั่งเศสด้วยการใช้นโยบายผสมกลมกลืนด้วยดังที่พวกเธอต้องการเห็นฝรั่งเศสเป็นประเทศที่ “บูรณาการสังคมโดยไม่ต้องผสมกลมกลืน” (Integration without assimilation)

⁴⁷ Moore, Annelies. NiqaBitch and PrincessHijab: Niqab activism, satire and street art, in Feminist Review. Retrieved April 10, 2013, from http://www.academia.edu/810633/_2011_NiqaBitch_and_Princess_Hijab_Niqab_activism_satire_and_street_art.

⁴⁸ Ibid.

กระแสเกลียดกลัวอิสลามกับการทำให้เป็นอิสลาม: จาก Hate Speech สู่ Street Art ในฝรั่งเศส

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ชาติป สุวรรณทอง. ศิลปะในการเมือง. Retrieved May 9, 2013, from <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/life-style/life-style/20130524/507942/ศิลปะในการเมือง.html>.

ชาญชัย ชัยสุขโกศล. Hate Speech และข้อมูลที่อันตราย: ทางเลือกวิธีตอบโต้ทางการเมือง” (Hate Speech & Harmful Information : Alternatives for Political Response). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555.

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. ถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง (Hate Speech): มีหรือไม่มี?. ใน กระแสทรรศน์, หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 11 มิถุนายน 2556 (ออนไลน์) http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1370952572&grpid=03 &catid=03

มูลนิธิเฮนรีค เบิลล์. สื่อใหม่กับการเคลื่อนไหวทางการเมือง. เชียงใหม่: ศูนย์นิตยการพิมพ์, 2555.

ถลันธร เพ็ญเจริญ. วสันต์ สิทธิเขตต์: ศิลปะเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

สุชาติ เศรษฐมาลินี. ความรุนแรง สันติภาพ และความหลากหลายในโลกอิสลาม. กรุงเทพฯ : ศยาม, 2550.

ภาษาอังกฤษ

Aburawa, Arwa. *Veiled Threat: Bitch Magazine*. Retrieved May 20, 2013, from <http://bitchmagazine.org/article/veiled-threat>.

Amnesty International Report. *Choice and Prejudice: Discrimination Against Muslim in Europe*. London: Amnesty International Ltd., 2012.

Cohen-Almagor, Raphael. *Speech, media and ethics: the limits of Free Expression*. New York: Palgrave, 2001.

- Geaves, Ron. Et al. *Islam & The West Post 9/11*. Hants: Ashgate, 2004.
- Galtung, Johan. *Conflict Transformation by Peaceful Means*. The Transcend Method New York: United Nations Disaster Management Training Program, 2000.
- Hammarberg, Thomas. *Human rights' comment "European Muslims are stigmatized by populist rhetoric"*. 2010. Retrieved February 8, 2013, from http://commissioner.cws.coe.int/tiki-view_blog_post.php?postId=99
- Joppke, Christian. *Veil: Mirror of Identity*. Cambridge: Polity Press, 2009.
- Kane, Erin Elizabeth. *Eroticism and Vandalism: NiqaBitch and Princess Hijab on the Burqa Ban in France*. Retrieved March 5, 2013, from http://digitool.library.colostate.edu///exlibris/dt/d3_1/apache_media/L2V4bGlicmlzL2R0bC9kM18xL2FwYWNoZV9t-ZWRpYS8xMTkzODI=.pdf
- Moors, Annelies. *NiqaBitch and PrincessHijab: Niqab activism, satire and street art, in Feminist review* retrieved April 10, 2013 from http://www.academia.edu/810633/_2011_NiqaBitch_and_Princess_Hijab_Niqab_activism_satire_and_street_art.
- Pew Research Center. *The future of the global Muslim population*. Retrieved March 3, 2013, from <http://www.pewforum.org/The-Future-of-the-Global-Muslim-Population.aspx>.
- Rigoni, Isabelle. *Access to Media for European Muslim, in European Islam: Challenges for Society and Public Policy*. Brussels: CEPS, 2007.

ภาษาฝรั่งเศส

- Amselle, Jean-Loup. *Vers un multiculturalisme français*, Paris: Aubier, 1996.
- Deltombe, Thomas. *L'islam imaginaire, La construction médiatique de L'islamophobia en France*. Paris: La Découverte, 2005.
- L'Express. Entretien: Michel Houellebecq. Retrieved March 30, 2013, from

กระแสเกลียดกลัวอิสลามกับการทำให้เป็นอิสลาม: จาก Hate Speech สู่ Street Art ในฝรั่งเศส

http://www.lexpress.fr/culture/livre/ michel-houelle-becq_804761.html

L'Express. *Emploi, Sécurité sociale, Santé: Le vrai coût de l'immigration*. N°semaine du 14 au 20 novembre, 2012, p. 50.

L'Express. *Entretien : Michel Houellebecq*. Retrieved March 30, 2013, from http://www.lexpress.fr/culture/livre/ michel-houelle-becq_804761.html

Le Monde, Jean-Marie Le Pen condamné pour incitation à la haine raciale. Retrieved March 23, 2013, from http://www.lemonde.fr/societe/article/2005/02/24/jean-marie-le-pen-condamne-pour-incitation-a-la-haine-raciale_399429_3224.html

Le monde. Marine Le Pen : L'Islam de France n'existe pas. Retrieved March, 23, 2013, from http://www.lemonde.fr/politique/article/2012/10/07/marine-le-pen-l-islam-de-france-n-existe-pas_1771473_823448.html

Press Europe. *L'Européen De La Semaine: L'énigme Princess Hijab*. Retrieved March 7, 2013, from www.presseurop.eu/fr/content/article/387301-l-enigme-princess-hijab.

Rue 89. *Minishort et niqab: balade de « niqabitch » dans Paris*. Retrieved April 9, 2013, from <http://www.rue89.com/2010/09/30/minishort-et-niqab-balade-provoc-dans-paris-avant-la-loi-168779>

